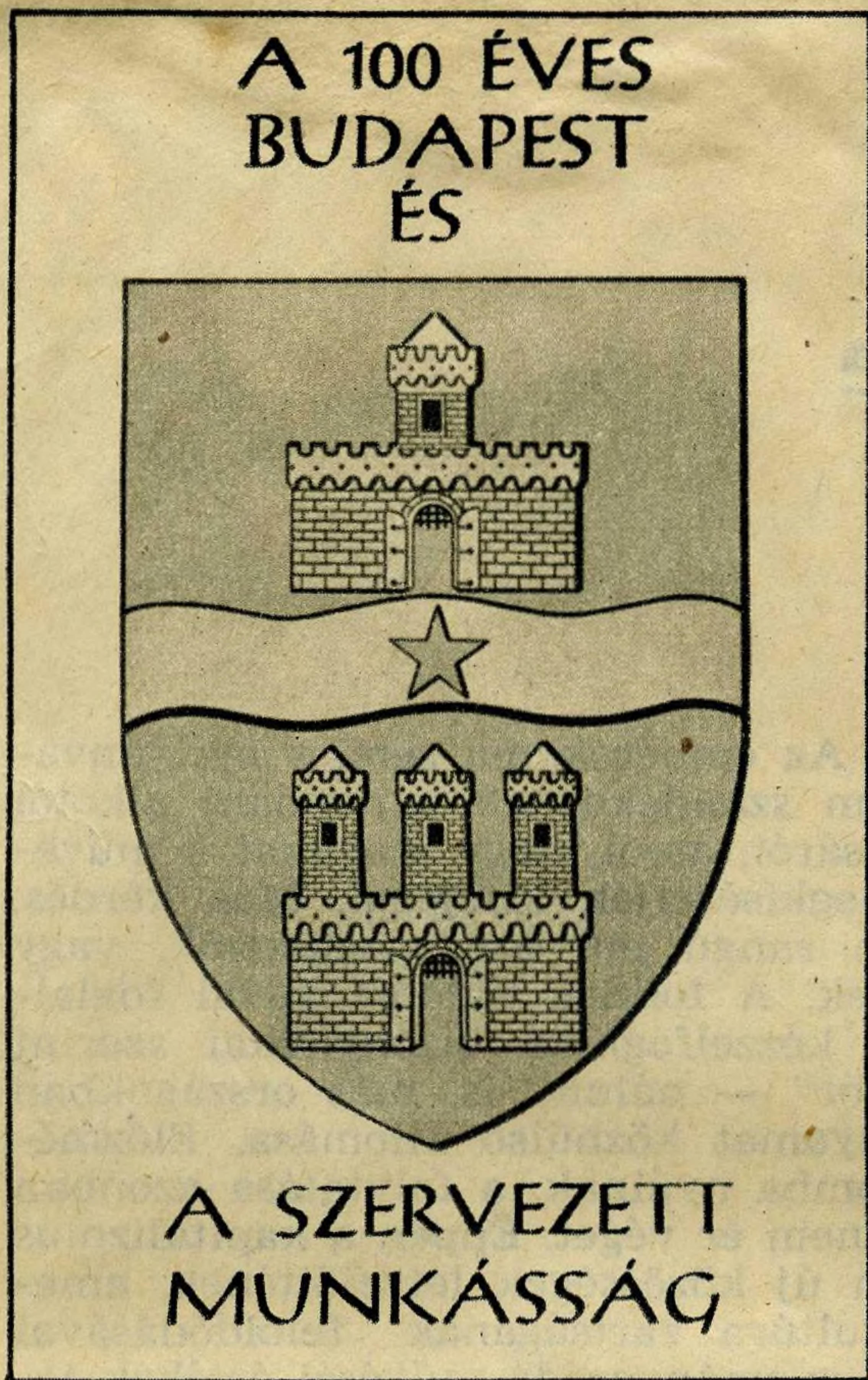

MUNKA

331, 88

1972 NOV

244

lyet foglalta el; de városiasság tekintetében bizonyára hátrább került volna. A házak 80 százaléka földszintes volt, mindössze 18 négyemeletes ház állt a fiatal fővárosban. Az utcák nagy része burkolatlan, a csatornázás hiányos volt, a hulladék nyitott gyűjtőcsatornákon jutott a Dunába. Bár már Budán és Pesten is működött vízmű, a lakosság többségének vízszükségletét puttonyokban, lajtos kocsikban árult „Donauwasser” biztosította. Pest beépítettsége alig érte el a jelenlegi Nagykörút vonalát. Buda város sem terjedt tovább a Gellérthegynél.

Külföldiek és valcolók

A későbbi nagy gyárnegyedek helye szinte teljesen pusztaság volt. 1870-ben a Váci úton mindössze 750-en laktak, a tömegközlekedést néhány omnibusz és lovasút járat bonyolította le. Alig telt el azonban néhány év, s elkészült a város rendezési programja. Mintegy két évtized elteltével — elsősorban a pesti

talatszerzéssel, „valcolással” egészítették ki, az igényekhez képest csekély volt. Így nem volt más lehetőség, mint a fejlettebb ipari országokból szakképzett munkaerőt toborozni. A viszonylag jól fizetett, zömmel külföldi szakmunkásság szerepéről árulkodik néhány bérstatisztika. 1872-ben pl. a Ganz törzsgyárban az egy munkásra jutó átlagos évi munkabér 622 forint, 1879-ben viszont már csak 418 forint volt. A két adat sajátos módon vall a magyarországi nagyipari munkásság gyors növekedéséről.

Az ipari fejlődés mellett a magyarországi proletariátus öntudatra ébredésében és osztályá szervezésében is nagy szerepe volt a külföldről jött munkásoknak, akik nemcsak szakmailag, hanem politikailag is képzetebbek voltak a hazaiaknál. Ezek az „idegen izgatók” — a külföldről hazatért magyar mesterlegényekkel együtt — fektették le a hazai munkásmozgalom fundamentumát.

Nyomdászegylet és betegpénztár

Az általunk tárgyalt periódus nemcsak a magyar ipar kibontakozásának, nemcsak az új főváros születésének, hanem a modern munkásmozgalom létrejöttének, első sikerének és megpróbáltatásának is kora. A születő szakmai szervezetek erejéről alig van adatunk, mindössze annyit tudunk, hogy a budapesti nyomdászegyledek mintegy fele, 240 fő, tagja a nyomdászegyletnek. Megközelíthető pontosságú adatnak tekinthető a Betegpénztár (ekkor még kizárólagos munkásintézmény!) taglétszáma is. A pénztárnak 1870-ben 750, 1871-ben 1500, 1872-ben 3000, 1873-ban 5071 tagja volt. Körülbelül ennyire becsülhető a szervezett munkásság Budapest születésének évében. Ebből a néhány ezerből lesz az a hatalmas erő, amely a későbbiekben annyiszor gyakorol majd döntő hatást a főváros életére.

KENDE JÁNOS

A munkásság kialakulása a fővárosban

A XIX. század 60-as éveinek vége, a 70-es évek eleje jelenti történelmünkben a modern polgári korszak tényleges kezdetét. Az események nyitánya kétségtelenül az osztrák és magyar uralkodó osztályok 1867-es kompromisszuma volt, amely — ha felülről, hiányosan, sőt új függőségeket is teremtve — megoldotta az 1848—49-es forradalom által felvetett kérdéseket. Egyszermind megteremtette a tőkés fejlődés, egyúttal a modern munkásmozgalom kialakulásának első feltételét.

A házak 80 százaléka földszintes

Ezt követően Magyarországra, a bizalom jeleként áramlott a külföldi tőke. Sorra keletkeztek az új vállalkozások (1867—1873 között 170 ipari részvénytársaság alakult), elsősorban az élelmiszer-, valamint a vas és gépiparban, s rohamosan nőtt a szén és vastenmelés. Valósággal amerikai méretű vasútépítési láz vette kezdetét. Az 1873-as gazdasági válságig úgy tűnt, hogy a kapitalizáló Magyarországot egyetlen lendülettel akarja behozni a fejlettebb európai országokhoz viszonyított hátrányát.

E rohamos fejlődés „terméke” s kissé jelképe is lett 1873-ban a közigazgatás és a gazdaság centrumát egyaránt magába foglaló új főváros: Budapest létrejötté. A 60/70-es évek fordulóján — amikor már folytak az egyesítés előkészületei — a még „három” főváros: Pest — Buda — Óbuda — nem hatott metropoliszként. A lakosság ugyan meghaladta a 280 000 főt. Ezzel a lélek számmal Európa nagyvárosai között a 17. he-

oldalán — kialakult a maihoz hasonlító városkép. A fejlődés legdinamikusabb eleme az ipar volt. A XIX. század 50-es éveinek végén az ipari keresők száma Pesten, Budán és Óbudán mintegy 26 000 volt. A 60-as évek végére számuk megkétszereződött.

A mezőgazdaság és a gyors ütemben fejlődő közlekedés szükségleteit kielégítő vas- és gépiparban a 70-es évek elején kb. 4—5000 munkás dolgozott. Az iparág s egyúttal a főváros legnagyobb üzeme: az Óbudai Hajógyár, több mint 2000, az osztrák—magyar államvasutak javító műhelye (a mai Nyugati pu. helyén) kb. 1000, a Ganz törzsgyár 650, a Magyar (későbbi Ganz) Vagongyár több, mint 500, az Államvasúti Gépgyár (a mai MÁVAG) 100—200 munkást foglalkoztatott. A malomiparban — a magyar ipar akkor technikailag legfejlettebb iparágában — Budapesten a 70-es évek elején 14 nagy gőzmalom közel 3000 munkással működött. A bontakozó építési konjunktúra a budapesti téglagyárak 2500 munkásának adott munkát. A textilipar legnagyobb üzemében, az óbudai Goldberger-gyárban a 70-es évek elején mintegy 500 volt a munkáslétszám. 1869 végén Budapesten 26 nyomdában közel 1200-an — köztük 585 segéd — dolgoztak. A főváros gyáriparában foglalkoztatott munkások mintegy 20—25 százaléka volt nő, illetve gyermek.

A gyorsan fejlődő gyáripar számára sem számban, sem szaktudásban nem képzett elegendő szakmunkást a zömében kisipari jellegű magyar ipar. Azok száma, akik a hazai képzés fogyatékoságait külföldi tapaszt-

Rendelje meg a MUNKÁT

a szakszervezeti mozgalom havi folyóiratát.

Egy példány egyévi előfizetési díja változatlanul 42 forint.

Az előfizetési díjat az MNB 215—11 859 sz. csekk számlára lehet befizetni.